

Караченцева Є.В.
студентка,
Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Метою здійснення комунікації на етапі досудового слідства є отримання інформації, яка необхідна для розслідування справи, зокрема, з таких джерел, як допит свідків і допит підозрюваних у скоєнні злочину. Проблемним у юридичній науці залишається наявність мовленнєвого впливу та мовленнєвої маніпуляції за допомогою лінгвістичних та мовленнєвих засобів з боку органів дізнання та досудового слідства на показання свідків, підозрюваних потерпілих на стадії досудового розгляду справи.

Для висвітлення проблеми були досліджені роботи таких науковців: Л.В. Павліченко, О. М. Гончарової, Ю.В. Щипіцина, О.В. Оленюк, Т.В. Стасюк, В.В. Фунікової, А.С. Токарської, В. Пушкаш та інших.

Комунікативні відносини на етапі досудового розслідування передбачають можливість отримати якомога більше інформації від опитуваного про скоєний злочин або навіть, за можливості, примусити підозрюваного зробити зізнання у скоєнні злочину, встановити, чи є інформація, яку повідомляє опитуваний, правдивою, і в разі, коли повідомлена інформація не видається правдивою, сприяти тому, щоб опитуваний почав говорити правду [1, с. 152].

Яскравим проявом таких слідчих дій є використання під час допиту навідних запитань та застосування психологічного примусу за допомогою мовленнєвого впливу та маніпуляції. О.М Гончарова вказує на сучасну проблему використання красномовства для здійснення маніпуляції «оратори намагаються максимально експлуатувати емоції і почуття слухачів для досягнення своєї мети» [2, с. 36].

Як зазначає Ю.В. Щипіцина, маніпуляція – це різновид прихованого мовленнєвого впливу, спрямоване до досягнення власної мети суб'єкта впливу, яка не збігається із намірами и суперечать бажанням та інтересам об'єкта впливу [3, с. 386].

Та О.В. Оленюк говорить про те, що поняття мовленнєвий вплив та маніпуляцію слід розмежовувати. Під час здійснення мовленнєвого впливу адресат завжди свідомий меті адресанта, тоді як маніпуляція – це свідомий вплив на людину з метою підштовхнути її зробити щось (повідомити інформацію), всупереч своєму власному бажанню, думці, початковому намірі [4, с. 237].

Т.В. Стасюк зазначає, що маніпуляція призводить не тільки для отримання потрібної інформації. В основі мовного маніпулювання – властивість мови не тільки відображати свідомість, але й активно впливати на неї [5].

Таким чином, у ході аналізу мовного матеріалу було виявлено такі специфічні риси дискурсу досудового слідства: нерівні статуси й нерівні права учасників, добровільність і примусовий характер участі у допиті, підготовленість і спонтанність комунікативної діяльності, конфліктна спрямованість [6, с. 135].

Намагання врегулювати на законодавчому рівні мовленнєві маніпуляції органів досудового розслідування були передбачені у ст. 143, 167, 171 раніше чинного КПК України, за яким заборонялося ставити запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні запитання) [7].

Науковці вказують на проблеми застосування даної норми права на практиці. Виходячи з відносно вільного формулювання цього поняття, його значення є дискусійним. На сьогодні в криміналістиці та юридичній психології не існує єдиної позиції щодо того, які запитання за своєю сутністю є навідними. Як переконує О. В. Фунікова, «унаслідок гнучкої лінгвістичної й психологічної структури запитання встановити межі, у яких запитання може вважатися припустимим, а в яких – навідним, складно. У літературі неодноразово наголошувалося на тому, що те саме запитання, поставлене у певній ситуації, може бути і нагадувальним, і деталізуючим, і навідним» [8, с. 102].

Чинний КПК України на сьогоднішній день не передбачає аналогічної норми права, а поділяє докази на допустимі і недопустимі. Знову ж таки не вказує, що навідні запитання є недопустимими доказами [9].

Робимо висновок, що вказана сфера законодавчо не регламентується і не може ніяким чином контролюватися, на перевагу диспути у судовому засіданні адвоката та прокурора.

Вчені намагаються знайти рішення для врегулювання комунікативного процесу на стадії досудового розгляду.

Як зазначає А. С. Токарська, з одного боку, спостерігається конституювання комунікації як основного джерела правотворення, а з іншого, – зростає суспільна необхідність правового регулювання самих комунікативних відносин. Останнє передбачає створення системи вимог до комунікативного процесу в ході досудового слідства. До таких вимог дослідниця відносить: а) суверенності особи як суб'єкта комунікації; б) консенсуальності; в) правової гарантованості свободи комунікації в рамках збереження та не порушення комунікативних прав та свобод іншої особи, що і має бути покладено в основу досягнення компромісних рішень під час досудового слідства [10, с. 160].

Так В. Пушкаш вважає, що потрібно застосовувати комунікативні дії досягнення компромісу. Адже це не лише акти мовленнєво-мисленнєвого морального вчинку, а й, насамперед, знання способів досягнення синергетичної рівноваги у процесі самоорганізації всього суспільства, діалогом між владою і народом, окремими суб'єктами права. вчинення визнаних протиправних дій. Науковець пропонує законодавчо закріпити поняття «компроміс». І дає визначення таким чином: «Компроміс на досудовому слідстві – це угода між учасниками досудового слідства (а саме між слідчим та потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими, свідками) на підставі взаємних поступок, укладання якої відбувається у порядку, врегульованому нормами кримінального і кримінально-процесуального законодавства, морально-етичними правилами, із використанням криміналістичних прийомів з метою вирішення завдань кримінального судочинства» [11, с. 340].

З вищезазначеного можна зробити такі висновки:

1) Мовленнєвий вплив та мовленнєва маніпуляція – це різні категорії. Мовленнєвий вплив органів досудового розслідування при допиті свідків, підозрюваного, потерпілого сприяє розслідуванню справи і направлення її у вірне русло, а мовленнєві маніпуляції мають неправомірний характер і ведуть до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників досудового розслідування.

2) Постає питання законодавчого врегулювання діяльності органів досудового розслідування у комунікативних відносинах під час проведення слідчих дій.

3) Проблема визначення категорій мовленнєва маніпуляція, для того щоб чітко встановити допустимі мовленнєві засоби, які застосовуються органами досудового слідства.

Список використаних джерел:

1. Павліченко Л.В., Специфіка сучасного англомовного правничого дискурсу в контексті розгляду матеріалів досудового розслідування. / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 37. – 2011. – С. 152–159.
2. Гончарова О.М., Риторика як вербальна маніпуляція: становлення саморефлексії / О.М. Гончарова // Культура і сучасність. – № 2. – 2010. – С. 34–40.
3. Щипіцина Ю.В., Маніпулятивні риси мовленнєвого впливу в текстах етичних кодексів. / Ю.В. Щипіцина // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка. – Вип. 6. – ч.2 – С. 384–392.
4. Оленюк О.В., Вивчення стратегій маніпуляційного впливу в рамках лінгвістичних дисциплін / О.В. Оленюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – С. 236–240.
5. Стасюк Т.В., Високі технології мовного впливу: лексико-граматичне кодування інформації та її семантична обробка. / Т.В. Стасюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrmova.com.ua/2009/Artcl_35.pdf

6. Павліченко Л.В., Комунікативні стратегії тактики випитування інформації (на матеріалі англomовного дискурсу досудового слідства) / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 39. – 2011. – С. 135–139.

7. Закон України: Кримінально-процесуальний кодекс України від 12.01.1961/ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 р. – №2 – стаття 15.

8. Фунікова О.В., Проблема навідних запитань у тактиці слідчих дій / О.В. Фунікова // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. – Вип. 10. – 2010. – С. 100–105.

9. Закон України: Кримінальний процесуальний кодекс України від 25.05.2012 // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 37. – стор. 11. – стаття 1370. – код акту 61601/2012.

10. А.С. Токарська, Засоби масової комунікації як спосіб удосконалення правової комунікативної діяльності // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – С. 158–164.

11. Пушкач В., Теоретична модель підготовки правників у галузі лінгвоюрисдики / В. Пушкач // Вісник Львів. УН-ТУ Серія філол. – Вип. 50. – 2010. – С. 339-341.

Падалка Л.О.

*головний спеціаліст-юрисконсульт,
Управління Пенсійного фонду України
в Дзержинському районі м. Харкова*

«ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ» ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ КАРТКОВОГО БІЗНЕСУ

Аналіз стану криміногенної ситуації у сфері функціонування платіжних систем в Україні та закордоном свідчить, що разом з обсягами карткових розрахунків паралельно росте і рівень «карткової» злочинності, так званого «кардингу» – протиправного використання платіжних карток для покупки товарів чи одержання послуг.

У Європі та Америці про дану проблему почали говорити ще з 30-х років тому, коли злочинність у сфері пластикових карток лише зароджувалась. Фахівці умовно виділяють наступні етапи становлення в Україні «карткової» злочинності:

- становлення ринку платіжних карток (1995-1996 р.р.). «Карткових» злочинів ще не зафіксовано, злочинці вивчають схеми електронних розрахунків за допомогою платіжних карток, намагаються встановити контакти з працівниками банків;

- укладання банками договорів з клієнтами носить безсистемний характер (1997-1998 р.р.). Недоліки у роботі банківських структур